OBSERVAŢII ÎN LEGĂTURĂ CU PREDAREA NOŢIUNII DE TIMP

DE

G. SCRIDON şi OCT. ŞCHIAU

În predarea verbului, una dintre cele mai grele probleme este aceea a explicării noţiunii de timp. Verbul exprimă, prin diferitele sale forme, timpul în care se săvîrşeşte o acţiune. Elevii trebuie să cunoască încă din primele clase timpurile de bază ale verbului. Pentru cunoaşterea iniţială a timpurilor se poate folosi un text în care să fie acelaşi verb sau verbe diferite la timpurile de bază. În clasele mai mari textele pot fi luate, şi e recomandabil acest lucru, din operele scriitorilor noştri clasici. Un asemenea text ar putea fi, de pildă, următorul fragment din basmul lui Ion Creangă:

« Harap-Alb, pentru că eşti aşa de bun şi te-ai ostenit de ne-ai făcut adăpost, vreu să-ţi fac şi eu un bine în viaţa mea: na-ţi aripa asta, şi cînd îi avea vreodată nevoie de mine, aprinde-o şi eu îndată am să-ţi viu întru ajutor ».

În textul acesta pe lîngă formele gramaticale obişnuite ale timpurilor de bază, avem şi forme populare: *îi avea*, *am să-ţi viu*, *vreu* [1] echivalente cu formele gramaticale: *vei avea*, *voi veni*, *vreau*.

Verbele *eşti* [aşa de bun] şi *vreu* arată relaţii prezente: [aşa de bun] acum, cînd vorbesc cu tine [vorbeşte crăiasa albinelor], acţiunea se petrece în prezent. La fel şi verbul *vreu* arată o acţiune prezentă. Formele verbale *te-ai ostenit*, *ai făcut* arată că lucrarea s-a făcut înainte de clipa în care vorbeşte crăiasa

[1] Aceste forme trebuie explicate elevilor. Credem că este nimerită folosirea unui text care conţine asemenea forme, deoarece în lectura lor particulară elevii le vor întîlni şi dacă le-au fost explicate în clasă vor înţelege mai uşor texte asemănătoare. Dacă nivelul clasei este necorespunzător unor astfel de explicaţii, este bine ca textele care conţin aceste forme să fie lăsate pentru recapitulare, sau chiar evitate.

BDD-A10269 © 1955 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 01:00:51 UTC)

albinelor. Harap-Alb s-a ostenit şi le-a făcut adăpost înainte de a i se mulţumi. Lucrarea este deci făcută în trecut.

Verbele *îi avea, am să-ţi viu* ne arată că lucrarea se va săvîrşi cîndva după momentul în care vorbeşte crăiasa albinelor cu Harap-Alb, în viitor.

În clasa a VIII-a, predîndu-se timpul prezent e bine să se explice, în aceeaşi lecţie, şi prezentul istoric pe baza unor exemple. Un exerciţiu potrivit poate fi următorul:

> Călăreţii *umplu* cîmpul şi *roiesc* după un semn
> Şi în caii lor sălbatici *bat* cu scările de lemn,
> Pe copite *iau* în fugă faţa negrului pămînt
> Lănci *scînteie* lungi în soare, arcuri *se întind* în vînt.
> (M. Eminescu, Scrisoarea a III-a)

Verbele subliniate au formă de prezent, iar ca înţeles au valoare de perfect. Poetul foloseşte prezentul istoric cu scopul de a reda cît mai viu şi mai convingător, în cadrul unei naraţiuni, fapte care s-au petrecut în trecut. Scriitorul folosind prezentul istoric dă cititorului impresia că acţiunea se petrece în momentul în care citeşte, în consecinţă îl face să trăiască mai intens cele povestite.

De asemenea să se arate că formele verbale prezente pot exprima şi acţiuni viitoare: «N-auzi, cucoană, că *scapi* trenul» (Caragiale). Cel care se adresează cucoanei în prezent îi spune că va scăpa trenul în viitor, folosind forma de prezent: *scapi*.

În legătură cu predarea timpurilor trecutului recomandăm să se împartă în două grupe: imperfectul (arată o acţiune neterminată, deci imperfectă) şi formele perfecte (exprimă acţiuni petrecute şi încheiate în trecut). Pentru explicarea imperfectului e recomandabil să se facă legătura cu timpul trecut din alte limbi, pe care le studiază elevii. Pentru elevii clasei a VIII-a se poate face legătura cu limba rusă. Această limbă nu are decît o singură formă pentru a arăta acţiuni care se petrec în trecut. Totuşi limba rusă poate reda ambele nuanţe ale timpului trecut din limba romînă (imperfect şi perfect) prin aspectul imperfectiv şi perfectiv al verbului. Nuanţa de imperfect sau perfect reiese din alipirea aceloraşi elemente morfologice la infinitive diferite: Мальчик бросал камни в воду = *băiatul arunca pietre în apă*; мальчик бросил камень на крышу = *băiatul a aruncat o piatră pe acoperiş*. În primul exemplu s-a adăugat sufixul trecutului la tema infinitivului imperfectiv броса-(de la бросать), iar în al doilea acelaşi sufix la tema infinitivului perfectiv броси- de la бросить). Deci trecutului imperfectiv al verbelor din limba rusă îi poate corespunde în limba romînă imperfectul. Considerăm nimerit ca la lecţiile de gramatică să se confrunte procedeele gramaticale din diferite limbi, pe care le învaţă elevii.

Formele perfecte (perfectul simplu, perfectul compus, mai mult ca perfectul) e bine să fie puse în corelaţie cu imperfectul şi să se arate că o acţiune

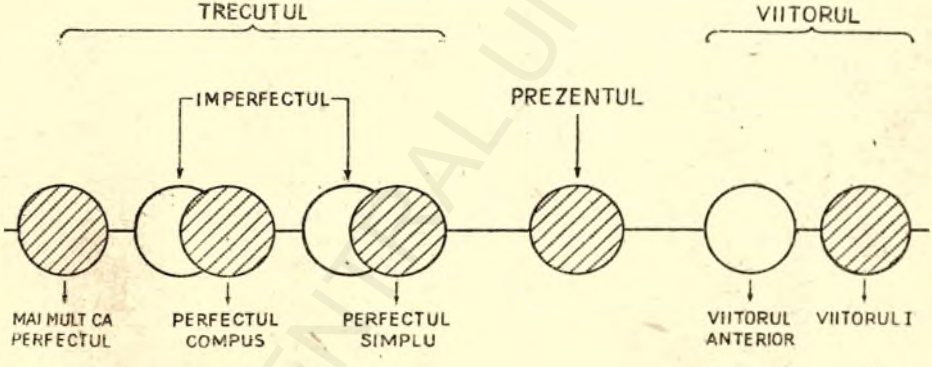
BDD-A10269 © 1955 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 01:00:51 UTC)

exprimată de imperfect poate fi anterioară uneia exprimată de perfectul simplu sau de perfectul compus şi nu poate fi pusă în legătură cu mai mult ca perfectul.

Viitorul anterior, folosit de altfel destul de rar, este adeseori confundat de elevi cu viitorul I pasiv. E necesar deci ca la explicarea lui să se lucreze cu multă atenţie.

În cele ce urmează vom da cîteva indicaţii practice, sugestii, care pot fi folosite cu succes în procesul predării, ajutînd la intuirea noţiunii de timp, la stabilirea raporturilor dintre diferitele timpuri, la înţelegerea şi fixarea cunoştinţelor.

În clasa a VIII-a una din cele mai dificile probleme este aceea a explicării formelor trecutului, mai ales a timpurilor de relaţie, cît şi aceea a viitorului anterior. Elevii îşi însuşesc repede perfectul compus (cea mai întrebuinţată formă a trecutului) şi imperfectul. Ei pot destul de greu să fixeze în timp ordinea în care se petrec acţiunile exprimate de diferitele forme ale timpului trecut. Pentru clarificarea acestei probleme se poate întocmi, în clasă, în colaborare cu elevii, următorul grafic foarte simplu. Pe o axă orizontală se fixează locul fiecărui timp în raport cu momentul în care se săvîrşeşte acţiunea:

Explicînd acest grafic nu vom stărui asupra timpului prezent, care nu ridică probleme decît în măsura în care este prezent istoric sau redă acţiuni viitoare. Pe axa timpurilor trecutului notăm, pornind de la prezent spre trecut, cu A perfectul simplu, care arată o lucrare terminată de curînd, cu B perfectul compus, care arată o lucrare terminată în trecut însă anterioară perfectului simplu şi cu C mai mult ca perfectul, care exprimă o acţiune anterioară alteia din trecut. Aceste trei timpuri de altfel exprimă lucrări săvîrşite, terminate în trecut. Imperfectul, notat cu literele a şi b, arată lucrări care se săvîrşesc în trecut (nu însă înaintea unei acţiuni exprimate de mai mult ca

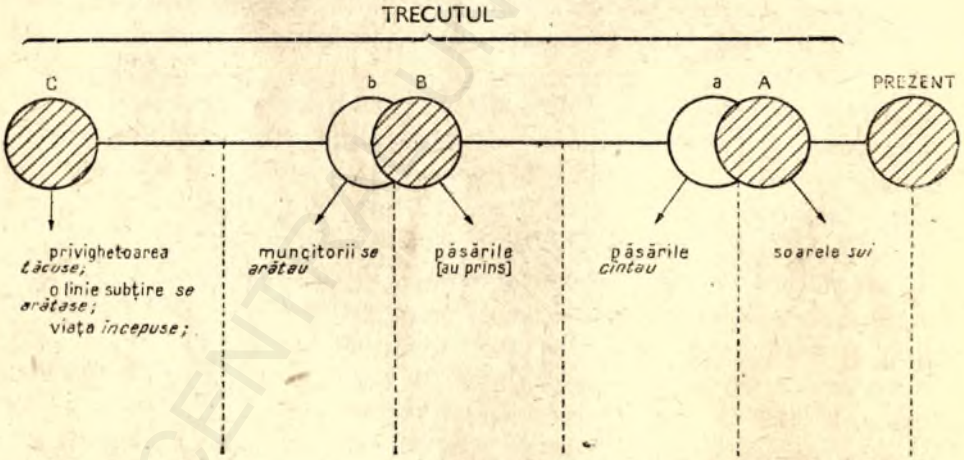
BDD-A10269 © 1955 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 01:00:51 UTC)

perfect), acțiuni care sînt neterminate, imperfecte și continuă în raport cu alte acțiuni terminate în trecut și exprimate de perfectul simplu sau de perfectul compus.

Să încercăm acum să prezentăm practic, potrivit acestei scheme, timpurile trecutului, avînd la bază următorul text din opera lui Sadoveanu:

«Privighetoarea, cîntăreața nopților ș-a iubirii, *tăcuse*. O linie subțire de sînge *se arătase* la răsărit... Fără să-mi dau seama, viața *începuse* în preajma mea. Muncitorii în straie albe *se arătau* la marginea satului. Paserile din zăvoiul Moldovei *prinseră* [*au prins*][1] deodată a cînta subțirel, cu întortocheri repezi. *Cîntau* aceeași și aceeași bucățică de cîntec, cu grabă, și cu bucurie mare. Într-o revărsare de lumină nesfîrșită soarele *sui* în cerul albastru» (M. Sadoveanu, Ciocîrlia).

Verbele *tăcuse*, *se arătase*, *începuse* arată acțiuni anterioare altor lucrări din trecut, sînt la mai mult ca perfect. Ele pot fi înscrise în punctul C al graficului. Verbul *se arătau* arată o acțiune trecută, care se petrece înaintea altei lucrări trecute exprimate de verbul *au prins*, care arată o acțiune trecută, terminată. La punctul a notăm verbul *cîntau*, iar la punctul A verbul *sui*, care arată o acțiune terminată de curînd, la b *se arătau*, iar la B *au prins*.

În acest fel elevii vor putea să înțeleagă mai ușor diferitele nuanțe ale formelor timpului trecut.

Pentru timpul viitor putem folosi următorul exemplu[2]:

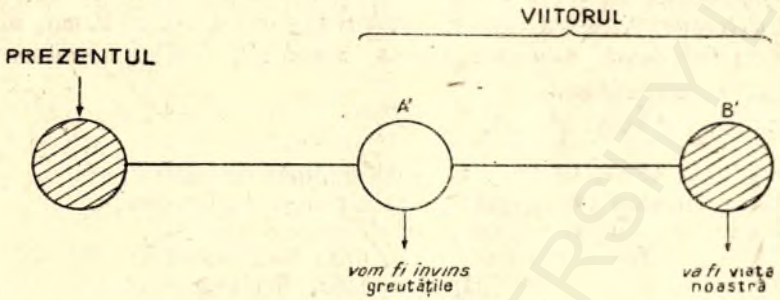
[1] Forma de perfect compus e introdusă de noi. Ne-am permis aceasta pentru ușurarea ilustrării problemei noastre.

[2] În cazul viitorului, profesorul poate să alcătuiască singur exemplul, avînd în vedere că majoritatea textelor literare cuprind forme populare ale viitorului anterior.

BDD-A10269 © 1955 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 01:00:51 UTC)

«Nu ne este greu să ne închipuim cum *va fi* viața noastră peste cîteva zec de ani, atunci cînd ***vom fi învins*** toate greutățile cu care ne luptăm astăzi».

Pe axa noastră trecem la punctul A′ verbul *vom fi învins*, care arată o acțiune anterioară celei exprimate de verbul *va fi*, notat la punctul B′.

În timpul lecțiilor de gramatică profesorul trebuie să aleagă cu deosebită grijă materialul pe care-l folosește fie la intuire, fie la aplicații practice; textele alese pentru aplicații trebuie să fie bogate în conținut, corecte din punct de vedere gramatical și de o înaltă expresivitate artistică.

Iată cîteva exemple bune, alese de noi, pentru fiecare timp:

1) pentru prezent:

Trei pași la stînga linișor
Și alți trei pași la dreapta lor;
Se prind de mîini și *se desprind*
S-adună cerc și iar *se-ntind*
Și *bat* pămîntul tropotind
În tact ușor.

(G. Coșbuc — Nunta Zamfirii)

Verbele *se prind*, *se desprind*, *se-adună*, *se-ntind*, *bat* ne arată că se dansează în clipa de față, în prezent. Întrucît lucrarea despre care e vorba în textul nostru, dansul, durează mai mult timp, ea este mereu la prezent, atîta timp cît nu încetează. Dacă însă încetează peste un minut, atunci nu mai putem spune *se adună*, *se-ntind*, etc., ci *s-au adunat*, *s-au întins* etc. În momentul în care nu se mai dansează, nu se mai pot folosi decît forme de trecut, pentru că este vorba despre o acțiune care s-a terminat în clipa în care vorbim. Îndată ce o lucrare încetează, ea nu mai e în prezent. Profesorul va lega această precizare de faptul că verbele la timpul prezent nu au decît o singură formă: *se prind*, *bat* etc.

BDD-A10269 © 1955 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 01:00:51 UTC)

2) pentru imperfect:

« Parcă *voiau* să-şi zmulgă rădăcinile din pământ, aşa *se frămîntau* plopii cenuşii de la marginea poienii; iar fagii bătrîni *se cutremurau* mînioşi, *se aplecau* prelung şi iar *se îndreptau*, pe cînd printre ei, ca pe nişte cărări gheţoase, din inima codrului, *zvîcnea* cu vîrtejuri, cu frunze spulberate, cu găteje, mînia furtunii » (M. Sadoveanu, Codrul).

Verbele subliniate, exprimînd diferite aspecte ale acţiunii generale (furtuna) arată că aceasta nu s-a terminat, ci este în plină desfăşurare. Plopii *se frămîntau*, brazii *se cutremurau*, mînia furtunii *zvîcnea*, dar nu s-a terminat, nu putem spune: *s-au frămîntat*, *s-au cutremurat*, *a zvîcnit*, fiindcă acţiunea nu este desăvîrşită, e neterminată.

3) pentru perfectul simplu:

« Şi abia *plecă* bătrînul. Ce mai freamăt ce mai zbucium!
Codrul *clocoti* de zgomot şi de arme şi de bucium,
Iar la poala lui cea verde, mii de capete pletoase,
Mii de coifuri lucitoare *ies* din umbra-ntunecoasă;
(M. Eminescu, Scrisoarea a III-a)

Verbele *plecă* şi *clocoti* exprimă o lucrare care s-a petrecut şi s-a terminat în trecutul apropiat. Faptul că s-a terminat de curînd reiese din acţiunea imediat următoare, arătată de verbul *ies*, care este la timpul prezent (un prezent istoric însă). În exemplul nostru faptul că acţiunea s-a terminat de curînd este întărit şi de adverbul *abia*.

4) pentru perfectul compus:

« În cele mai de pe urmă *veni* fiul cel mai mare al împăratului şi-i *zise*:
— Tată, *am crescut* în palaturile tale, *m-am plimbat* în astă grădină de atîtea ori şi *am văzut* roade foarte frumoase în pomul din fundul grădinii, dar *n-am putut* gusta niciodată din ele; acum *a dat în copt*, dă-mi voie ca nopţile astea să păzesc însumi şi mă prinz că voi pune mîna pe cel tîlhar care ne jefuieşte » (P. Ispirescu, Prîslea cel voinic şi merele de aur).

Verbele la perfectul compus din textul nostru ilustrează foarte clar faptul că acţiunile: *am crescut*, *m-am plimbat*, *am văzut* etc. se petrec înaintea altor acţiuni din trecut, exprimate de verbele: *veni* şi *zise*; fiul împăratului *a crescut*, *s-a plimbat*, *a văzut* înainte de *a veni* şi *a zice*. Locuţiunea verbală *a dat în copt* arată un proces petrecut în trecut, însă mai apropiat de timpul în care se vorbeşte, totuşi anterior perfectului simplu.

5) pentru mai mult ca perfectul:

« Parcă *se-ntîmplase* în adevăr ceva în depărtare. Parcă *se coborîse* încet o pleoapă, a somn, peste rămăşiţele de lumină. Şi deodată *băgai* de seamă în ce singurătate *mă aflu*; sub poale de codru, deasupra văilor şi negurilor încremenite în tăcere » (M. Sadoveanu, Într-o poiană).

Formele de mai mult ca perfect: *se-ntîmplase*, *se coborîse* ne arată o acţiune care s-a petrecut în trecut, înaintea acţiunii exprimate de verbul: *băgai* [tot la

BDD-A10269 © 1955 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 01:00:51 UTC)

un timp trecut, perfectul simplu]; ambele forme de trecut pot fi raportate de altfel la starea prezentă arătată de verbul *mă aflu*. Mă aflu acum, băgai de seamă în trecutul apropiat că se-ntîmplase ceva. Ordinea desfăşurării de la trecut la prezent este următoarea: *se-ntîmplase, băgai, mă aflu* [mai mult ca perfect, perfect simplu, prezent].

6) pentru viitorul I şi II:

«Nu ne este greu să ne închipuim cum *va fi* viaţa noastră peste cîteva zeci de ani, atunci cînd *vom fi învins* greutăţile cu care ne luptăm astăzi».

În textul citat avem două acţiuni viitoare, exprimate prin verbele *va fi* şi *vom fi învins*. Forma verbală *va fi* arată o acţiune viitoare, fără a preciza distanţa în timp, faţă de momentul actual. *Vom fi învins* arată o acţiune viitoare care se petrece înaintea acţiunii exprimate de primul verb.

Pentru activitatea de acasă a elevilor, profesorul poate da diferite teme şi exerciţii. Acestea urmăresc însuşirea conştientă şi temeinică a celor predate. Indicăm cîteva teme pentru clasa a V-a elementară:

a) Este foarte util exerciţiul în care elevii extrag verbe din texte literare şi le introduc în tabele după modelul celui de mai jos:

verbul	la ce întrebare răspunde	timpul	persoa...	numărul
lucrează	ce face?	prezent	III	singular

b) Elevii pot întocmi şi tabele din care să se poată observa imediat cele trei timpuri pe care le are verbul, scoţînd verbele după unul din modelele de mai jos:

trecut	prezent	viitor
te-ai ostenit	eşti	vei scrie
ai făcut	mergi	va veni

BDD-A10269 © 1955 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 01:00:51 UTC)

NUMĂRUL		TIMPUL						
		prezentul	trecutul			viitorul		
			imperfect	perfect simplu	perfect compus	mai mult ca perfect	viitor I	viitor anterior
SINGULAR	I	lucrez	lucram	lucrai	am lucrat	lucrasem	voi lucra	voi fi lucrat
	II							
	III	merge	mergea	merse	a mers	mersese	va merge	va fi mers
PLURAL	I							
	II	vedeți	vedeați	văzurăți	ați văzut	văzuserăți	veți vedea	veți fi văzut
	III							

Tabelul al doilea se va întocmi pornindu-se de la unele verbe din textul analizat, care se găsesc, de exemplu, la prezent, perfect simplu, viitorul I etc. Elevul va completa tabelul respectiv cu formele verbale ale celorlalte timpuri la persoana la care se află verbul în text.

c) Formarea de propoziții și povestiri în care să se întrebuințeze verbele la diferite timpuri. Propoziția sau scurta povestire în care verbele sînt la un anumit timp poate fi transformată prin transpunerea verbelor de la timpul prezent, spre exemplu, la perfectul compus sau viitor, sau, de la un timp al trecutului la prezent sau viitor etc.

d) Pentru clasa a VIII-a un exercițiu bun este acela al întocmirii axei timpurilor la care se găsesc verbele dintr-un text dat, așa cum am procedat noi ceva mai sus.

Bineînțeles, profesorul poate da și alte felurite teme pentru acasă, avînd în vedere nivelul de cunoștințe al elevilor din clasa respectivă și scopul urmărit prin exercițiul care se dă.

Acestea sînt cîteva din observațiile pe care le facem pe marginea predării noțiunii de timp. Ele nu se adresează elevilor, ci profesorilor. Munca și experiența lor vor putea să completeze aceste modeste observații și să contribuie la îmbunătățirea predării limbii romîne în școlile patriei noastre.

BDD-A10269 © 1955 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 01:00:51 UTC)